

Toelichting programma 12 september 2021 Hortus Alkmaar

Een programma als één grote sonatevorm, dat is wat het Chekhov Duo vandaag biedt. De Sonatine van de Zwitserse Fransman Arthur Honegger en de Sonate van Maurice Ravel fungeren als ‘snelle’ hoekdelen en het prachtige en intense Castillo Interior van Pēteris Vasks fungeert, ondanks hier en daar een kleine uitbarsting, als langzaam rustpunt tussen de Franse werken in. Ondertussen laat deze zo weinig gehoorde combinatie van slechts één viool en één cello horen dat deze twee instrumenten voldoende kracht hebben om een compleet strijkorkest te suggereren.

De Zwitserse componist Arthur Honegger vond zijn stiel in eerste instantie in Frankrijk. Hij studeerde aan het Conservatorium van Parijs bij Vincent D’Indy en Charles-Marie Widor en werd in de pers al snel beschouwd als een van Les Six, de groep Franse componisten met onder anderen Francis Poulenc en Darius Milhaud die zich zowel tegen de Duitse romantiek als tegen het Franse impressionisme keerde en daar een lichtere, vaak humoristische toets tegenoverstelde. Hoewel Honegger zich nooit gedistantieerd heeft van Les Six is zijn werk van wezenlijk andere snit dan die van zijn Franse collega’s. Honegger was zelf doorgaans zwaar op de hand, op het depressieve af, en hij noemde Johann Sebastian Bach zijn belangrijkste leermeester: ‘Ik doe geen enkele poging, zoals enkele anti-impressionistische componisten doen, om terug te keren naar een harmonische eenvoud. Bach gebruikte harmonische elementen zoals ik graag de huidige harmonische, moderne en polytonale equivalenten gebruik.’

De **Sonatine** die Honegger in september 1932 kort na de geboorte van zijn dochter schreef, maakt deze uitspraak in alle opzichten duidelijk. Het werk, dat de allure heeft van een grote driedelige sonate, klinkt geregeld als een moderne Invention van Bach. Vooral in het middengedeelte van het langzame tweede deel dat verder de indruk wekt van een wiegeliedje. Dit rustpunt wordt omringd door twee snelle hoekdelen waarvan het eerste deel min of meer een sonatevorm heeft, al is de afwisseling van de rustige sfeer van het eerste thema en de gejaagde textuur waaruit het tweede thema voortkomt misschien wel belangrijker. In het derde deel dat als een vraag-en-antwoordspel begint staat vooral de virtuositeit centraal. Dit deel staat het dichtst bij de esthetiek van les Six. Hoewel Honegger de Sonatine componeerde voor zijn goede vrienden Albert en Anna Neubeurger bracht hij het werk zelf in première met Darius Milhaud als cellist.

Pēteris Vasks is de afgelopen decennia uitgegroeid tot ‘het geweten van het Letse volk’. De componist uit Letland bleef trouw aan zijn eigen stem en weerstond de onderdrukking van het Sovjetimperium. Zijn muziek reflecteert enerzijds een diepe bezorgdheid en bij vlagen een ontembare woede en anderzijds een haast meditatieve emotionele connectie. Beide elementen komen tot uiting in **Castillo Interior** dat Vasks in 2013 op verzoek van celliste Sol Gabetta schreef ter ere van de zestiende-eeuwse mystica Sint Teresa van Ávila. Het werk begint met een hymne-achtige frase die klinkt alsof er een koor ergens in de verte zingt. Deze sfeer wordt tot twee keer toe bruut onderbroken door een agressief vuur van woeste zestiende noten waarmee Vasks de drukke chaos van de buitenwereld wil laten contrasteren met de vredigheid van de innerlijke rust. Het is uiteindelijk deze vredige contemplatie die uiteindelijk, ondanks een paar laatste zuchtjes van de agressieve snelle noten, overwint.

Terwijl Arthur Honegger in Johann Sebastian Bach zijn inspiratie vond, kunnen we Maurice Ravel in zekere zin de Bach van zijn tijd noemen. Hoewel Ravel vaak in één adem genoemd wordt met Claude Debussy en het label ‘impressionisme’ opgeplakt krijgt, is zijn werk onderhevig aan vele invloeden zoals de barokke dansen, de Amerikaanse jazz, de

zigeunermuziek en de Spaanse volksmuziek en weet hij in elk werk zijn eigen signatuur te behouden. Dat geldt zeker voor de **Sonate voor viool en cello** die Ravel tussen 1920 en 1922 componeerde. Gek genoeg begon juist deze sonate als een werk ter nagedachtenis aan Debussy. In 1920 kreeg Ravel, net als onder anderen Bartók, Dukas, De Falla, Roussel, Satie en Stravinsky, de vraag om een bijdrage te leveren aan het tijdschrift *La Revue Musicale* dat in december van dat jaar zou verschijnen. De editie bevatte een supplement waarin de in 1918 overleden Debussy uitgebreid herdacht werd. Ravel schreef een werk voor viool en cello dat uiteindelijk het eerste deel zou worden van de vierdelige sonate. Vooral in dat eerste deel ademt het werk de erfenis van de late werken van Debussy waarin ‘de muziek is uitgekled tot op het bot, de suggestie van harmonie wordt verworpen en de nadruk op de melodie steeds meer terugkomt’, aldus Ravel.

Om de eenheid in het hele werk te bewaren maakt Ravel gebruik van een vorm van thematische transformatie. De eerste frases van de viool in het eerste deel fungeren als een soort kiemcel die in de andere delen getransformeerd terugkeert. Daarbij had Ravel ook goed geluisterd naar het werk van Kodály en Bartók wat te horen is aan de mineur/majeur-dualiteit, de vaak modale sfeer, zoals in het koraal van het langzame derde deel, en de referenties aan de Hongaarse volksmuziek. Ondertussen is het werk vooral een stuk voor twee solisten die hun melodieën doorlopend met elkaar verweven en die in het laatste deel de verschillende thema's van de voorgaande delen laten samenkomen in een contrapuntisch hoogstandje dat een moderne Bach niet zou misstaan.

Paul Janssen

Chekhov Duo

De Amerikaanse celliste van Cubaanse en Oekraïense afkomst Anna Litvinenko heeft de aandacht getrokken van het publiek in Europa en Noord- en Zuid-Amerika. Al vanaf jonge leeftijd trad zij op als soliste en deelde zij het podium met artiesten van naam en faam, in grote concertzalen over de hele wereld. Anna is afgestudeerd aan de Juilliard School in New York, Royal College of Music in Londen en het Koninklijk Conservatorium Den Haag en is momenteel gevestigd in Nederland. Zij is ook actief in oude muziek en als improvisator, en lid van het Chekhov Trio (pianotrio) en het Trio Kalea (improvisatie).

De Nederlandse violiste Emma Rhebergen is een veelzijdige musicus, met een grote liefde voor kamermuziek. Zij treedt veelvuldig op in onder meer het Chekhov Trio, het StringWood Ensemble en haar duo met pianiste Michelle Chow, als soliste en in verschillende (kamer)orkestformaties in Nederland en België. Emma studeerde achtereenvolgens bij Vera Beths en Yuzuko Horigome aan de conservatoria van Den Haag, Maastricht en Brussel.